

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІТ-СЕКТОРУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Активізація євроінтеграційних процесів в Україні дозволяє здійснювати пошук ефективних шляхів стимулювання та підтримки розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) на основі вивчення та запровадження досвіду європейських країн. В Євросоюзі налічується понад 20 млн. МСП, які дають більше половини загального обороту і доданої вартості. В країнах ЄС на 1000 чоловік припадає близько 42 підприємства, а частка зайнятих в сфері малого підприємництва там складає близько 75% працездатного населення. Найбільшу кількість малих підприємств створено в торгівлі, будівництві та харчовій промисловості. Що стосується України, то ці показники значно нижчі: на 1000 населення – лише близько 7,6 підприємств та, відповідно, лише близько 13,2% працездатного населення.

У 2015 р. у структурі підприємництва в Україні МСП склали 99,8% у загальній кількості суб'єктів господарювання. За даними Державної служби статистики України, з 343 440 українських підприємств, зареєстрованих у 2015 р., 82,8 % складають підприємства, на яких працює менше 10 осіб (так звані мікропідприємства), і 12,7% – підприємства, на яких працює від 11 до 50 працівників (малі підприємства). Середні підприємства (50-250 співробітників) складають 4,4 % загальної кількості підприємств, і лише у 0,1% підприємств працює більше 250 працівників.

Більшість підприємств задіяні у секторі «оптової та роздрібною торгівлі і ремонту автомобілів та мотоциклів» (27% вітчизняних підприємств); сільськогосподарському (14%) і промисловому секторах (12%). Частка підприємств, задіяних у секторі надання бізнес-послуг, є досить незначною: 4% МСП здійснюють діяльність у секторі ІКТ; 9,5% – у секторі «операцій з нерухомістю»; 8,7% – у секторі «професійної, наукової і технічної діяльності» (професійна діяльність).

Серед зазначених сфер діяльності сектору ІКТ (представлений, головним чином, центрами з розробки програмного забезпечення, а також НДДКР) відведено пріоритетну роль для підтримки розвитку експорту. Це пояснюється тим, що залежно від рівня розвитку на даний момент, зрілості та типу підтримки, необхідної сектору, саме сфера ІКТ характеризується як сектор, який істотно зростає.

ІТ-індустрія в Україні включає в себе понад 500 аутсорсингових компаній і 100 всесвітніх центрів досліджень і розробок та налічує понад 50 000 інженерів. Ця галузь зросла у геометричній прогресії упродовж останнього десятиліття з 110 млн дол. у 2003 р. до приблизно 2,4 млрд дол. у 2014 р. Частка ІТ в ВВП України складає 3,3%. Крім прямого вкладу в економіку, за даними PwC, спеціалісти ІТ-індустрії забезпечили формування депозитів в банках у 2015 р. на суму 5,8 млрд грн, обсяг обов'язкового продажу валютної виручки - 2 млрд грн. При цьому, доходи банків від операцій з валютою досягли 1,7 млрд грн.

У Глобальному індексі розміщення трудових і бізнес ресурсів за 2016 р., Україна піднялася на 17 пунктів і стала 24-ю країною у світі. Кількість працівників у 25 найбільших українських ІТ-компаніях у першому півріччі 2016 р. збільшилася на 1 192 працівників і склала 32,468 тис. осіб. Найбільшою ІТ-компанією є EPAM, штат якої налічує 4,5 тис. осіб. На другому місці за чисельністю персоналу SoftServe (4,2 тис. осіб), на третьому - компанія Luxoft (3,74 тис. осіб), на четвертому - GlobalLogic (2,7 тис. осіб), на п'ятому - Ciklum (2,5 тис. осіб).jhh

Щорічно ІТ-індустрія створює до 15 тис. високооплачуваних робочих місць. Створення 1 місця в ІТ галузі стимулює створення 3-4 додаткових робочих місць в інших галузях економіки.

Нині в Україні діє низка програм міжнародного сприяння розвитку діяльності МСП, у т.ч. стимулювання експорту їхньої продукції, залучення інвестицій, інформування про доступ до ринків, навчання представників МСП у пріоритетних галузях, розвиток інфраструктури бізнесу тощо. До них належать:

- за ініціативою Канади: Канадсько-український проект з підтримки торгівлі та інвестицій про доступ до ринків Канади (CUTIS); Партнерство для місцевого економічного розвитку та демократичного врядування;

- за ініціативою США - Лідерство в економічному врядуванні (LEG/LEV);

- за ініціативою міжнародних організацій - Проект USAID з торговельної політики (UTPP) (USAID / Міжнародна група розвитку (IDG)); План заходів з реформування митної системи (USAID / компанія IBI International); Програма створення кращого бізнес-середовища (проект FORBIZ в рамках EU4Business) (Міжнародна технічна допомога, ЄБРР, ЄІБ);

- за ініціативою Швейцарії - Проект зміцнення бізнес-об'єднань МСП (Уряд Швейцарії (SECO) – Програма розвитку ООН (UNDP));

- за ініціативою Швеції - Сприяння українським МСП сектору вирощування фруктів та овочів у виході на глобальні та внутрішні ринки та створення доданої вартості (Уряд Швеції/МТЦ);

- за ініціативою ЄС - «Флагманська ініціатива з підтримки малого і середнього бізнесу» (SME Flagship) у рамках Угоди про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі.

Рівень участі українських МСП в експортній діяльності є достатньо низьким. За даними МФК, в Україні у 2013 р. тільки 11,8 % малих підприємств зі штатом до 20 осіб прямо або опосередковано займалися експортом, в той час як 95,9 % продукції, яку вони продають, призначається для внутрішнього ринку. Тому експортна діяльність МСП є досить низькою і не може вважатися чинником для економічного зростання у короткостроковій перспективі.

Вітчизняний ІТ-сектор представлений здебільшого індустрією аутсорсингової розробки. За даними Міжнародної асоціації IAOP - The 2016 Global Outsourcing 100, 10 українських ІТ-компаній увійшли до рейтингу кращих аутсорсингових фірм світу, а саме: SoftServe, Eleks, Sigma, Miratech, EPAM, Ciklum, Luxoft, Intetics, Softjourn і TEAM International Services. Перші чотири компанії засновано саме в Україні, решта - міжнародні, але мають центри розробки в Україні

В результаті швидкого розвитку сектора комунікаційних та ІТ-послуг в останні роки істотно зріс експорт, у середньому на 20-25% щороку впродовж 2008-2014 рр., 15% у 2015-2016 рр., а сукупний середньорічний приріст експорту ІТ послуг за останні 10 років склав 49%. У 2015 р. експорт ІТ-послуг склав 1,59 млрд дол. Такі зміни в сфері ІКТ-послуг є позитивними ознаками диверсифікації продукції і поступового переходу до сучасних послуг, які потребують підтримки. Очікується, що до 2025 р. саме аутсорсинг стане другим сегментом за обсягом експорту, який перевищить 10 млрд дол.

У світовій практиці є успішні приклади та інструменти податкового стимулювання НДДКР, які довели свою ефективність і які можна застосувати в Україні. Уряди різних країн світу давно усвідомили значення ІТ-галузі для розвитку економік, тому застосовують цілий ряд інструментів податкового стимулювання. Проте в багатьох країнах світу особливі режими оподаткування отримує не тільки ІТ-галузь, але й компанії з галузей, де присутня наукомістка складова.

Згідно зі звітом Deloitte, в 2015-му Global Survey of R&D Incentives у світовій практиці використовуються комбінації з чотирьох видів податкових стимулів:

- Податкове вирахування (зменшення податкової бази на величину витрат на НДДКР);
- Податковий кредит (зменшення податку до сплати на величину інвестицій в НДДКР);
- Пільгові ставки (з податку на прибуток, з ПДВ або як звільнення від митних зборів);
- Прискорена амортизація (основних засобів, задіяних в НДДКР);
- Різні гранти.

Досить показовим у стимулювання розвитку ІТ-сектору є досвід країн, що розвиваються, зокрема Індії та Білорусії.

В Індії ІТ-галузь формує 9,5% ВВП та забезпечує 10 млн осіб роботою. Таких результатів вдалось досягнути за допомогою застосування податкових стимулів:

- звільнення від податків і прискорена амортизація на період від 10 років і більше. Для цього компанія має відповідати ряду критеріїв, серед яких проведення аудиту та надання звіту за його підсумками;

- організація Software Technology Parks of India (Технологічні парки для компаній, що розробляють програми) при Департаменті електроніки та інформаційних технологій, які для експортно-орієнтованих компаній надають юридичні послуги, проводять тренінги та надають приміщення за невисокими орендними ставками. Організація грала ключову роль у просуванні експорту програмного забезпечення, особливо для МСП і стартапів. Серед пільг в оподаткуванні передбачено звільнення від митних зборів, можливість імпортувати все необхідне обладнання, спеціальні умови імпорту комп'ютерів для проведення тренінгів.

За оцінками National Association of Software and Services Companies, до 2025 р. темпи зростання ІТ-сектору в Індії складатимуть 11% щорічно, а річний дохід збільшиться в три рази і складе 350 млрд дол. Згідно з прогнозами McKinsey, впровадження ключових технологій в різних секторах дозволить збільшити ВВП Індії на 0,55 - 1 трлн дол. Також згідно з дослідженням Gartner Inc. передбачено зростання витрат на ІТ-продукти та послуги на 5,2%.

Іншим прикладом у стимулювання розвитку ІТ-сектору є досвід Білорусії, де уряд надав серйозну державну підтримку одному з пріоритетних напрямків економіки країни. З цією метою був створений віртуальний «Парк високих технологій», резиденти якого сплачують адміністрації 1% від виручки і користуються такими пільгами:

- звільнення від сплати податку на прибуток;
- звільнення від сплати ПДВ з обороту від продажу товарів, робіт, послуг або передачі майнових прав на території Білорусії;
- звільнення від земельного податку до 3 років в межах ПВТ на період будівництва капітальних будов (будівель, споруд);
- звільнення від податку на нерухомість, розташованої на території ПВТ;
- дохід працівників резидента ПВТ (за винятком адміністративного персоналу), а також індивідуальних підприємців-резидентів ПВТ обкладається прибутковим податком із застосуванням ставки 9% і гарантований до 2020 р. Потрібно відзначити, що податкові пільги Парку свого часу вивели з тіні доходи програмістів і стимулювали зростання галузі;
- база для розрахунку обов'язкових страхових внесків - це сума, що не перевищує розмір середньої заробітної плати працівників у Білорусії за попередній місяць;

- виплати резидентами ПВТ іноземним компаніям у вигляді дивідендів, роялті та відсотків оподатковуються в розмірі 5%;
- ставки оренди нерухомого майна, що належить державі, в два рази нижчі в порівнянні з загальними ставками;
- виплати дивідендів акціонеру не обкладаються офшорним збором;
- відносно резидентів ПВТ не застосовується вимога обов'язкового продажу виручки в іноземній валюті, отриманої від здійснення перерахованих раніше видів діяльності;
- звільнення від сплати митних зборів і ПДВ при ввезенні товарів.

З усіх перерахованих пільг в Україні працює тільки звільнення від ПДВ на поставку програмного забезпечення.

З огляду на гнучкість МСП в ІТ-секторі необхідно використовувати існуючі можливості на міжнародних ринках та інтегруватись у вищі ланки глобальних ланцюгів доданої вартості.

У зв'язку з цим, основна увага має приділятися таким питанням, як залучення МСП в глобальні ланцюжки створення вартості, підвищення готовності МСП до експорту, розширення доступу до зовнішніх ринків через Європейську мережу підприємств (EEN), підвищення доступності експортних кредитів, страхування і гарантії для українських МСП тощо.

Список використаних джерел:

1. *Адаптований текст Експортної стратегії України: Дорожньої карти стратегічного розвитку торгівлі на період 2017 – 2021 років.* – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=fea9401e-14ef-49cc-b47d-6e6126787d8a>

2. *Досвід Індії: які податкові стимули потрібні ІТ-галузі в Україні.* – Режим доступу: <http://itukraine.org.ua/news/dosvid-indiyi-yaki-podatkit-galuzi-v>